

Een terugblik op acht jaar Project Algemene Vakken

Katrien De Vlaemynck

In Vonk 15/4 van september-oktober 1985 gaf ik mijn bedenkingen bij het vak Project dat ik toen voor het eerst zou geven. Ik was vrij sceptisch, had heel wat bedenkingen. Nu, acht schooljaren verder, bestaat mijn lessenrooster voor de helft uit Project Algemene Vakken. Een groot deel van de bedenkingen van toen zijn weggevallen of ik heb er oplossingen voor gevonden. Soms zijn er ook andere bedenkingen in de plaats gekomen. Zelf ben ik ondertussen ook terug op mijn poten gevallen en voel ik terug grond onder mijn voeten, maar dat is niet altijd zo geweest.

in het beroepsonderwijs (ik spreek hier over het vrij onderwijs) kunnen scholen die dat wensen in de 2de en 3de graad de vakken Nederlands, maatschappelijke vorming en wiskunde samenvoegen tot één vak: *Project Algemene Vakken (PAV)*. In de tweede graad omvat PAV 6 lesuren, in de derde graad 4 lesuren. In het 7de jaar kan dat variëren van 4 tot 6 of 8 lesuren afhankelijk van de keuze binnen de school. Het vak wordt gegeven door één leerkracht algemene vakken met elementen uit Nederlands, wiskunde en maatschappelijke vorming en ook vooropgestelde algemene vaardigheden en attitudes.

Vanuit het leerplan en de begeleiding wordt gevraagd om met kleine groepen te werken (maximum 16 leerlingen) in een vast lokaal met voldoende didactische middelen: overheadprojector, groot prikbord, atlanten en kaarten, woordenboeken, telefoonboeken, spoorboekjes, eenvoudige naslagwerken. Verder vraagt het leerplan om de uren zinvol te groeperen, b.v. telkens 2 lesuren na elkaar. Dat geeft de mogelijkheid om door

te werken, zeker als men verschillende werkvormen gebruikt of korte leeruitstapen wil maken in de omgeving.

Het leerplan omschrijft specifieke doelstellingen i.v.m. Nederlands, wiskunde en maatschappelijke vorming, algemene vaardigheden en attitudes. Het bevat ook de thema's die aan bod kunnen komen in PAV, maar je kunt als leerkracht ook zelf onderwerpen toevoegen of andere weglaten. Belangrijk is dat in de lessen over de verschillende jaren de basisvaardigheden zoals procentberekening, werken met een woordenboek, werken met kaarten, formulieren invullen, een tijdlijn kunnen gebruiken, een brief schrijven enz. aan bod komen.

De overstap naar PAV

De overstap van Nederlands en/of mavo en wiskunde naar PAV is niet zo eenvoudig. Het is goed om die grondig voor te bereiden. Zelf volgde ik het derde trimester van het jaar vóór de overstap een bijscholing. We werkten er samen met collega's van andere scholen de eerste projecten uit.

Twee lagen er klaar op 1 september en het volgende stond op stapel. Het was goed samenwerken met mijn collega, maar eind september werd ze erg ziek. Met de interimis, die weinig ervaring had, klikte het niet. Het is erg belangrijk dat collega's goed op elkaar afgestemd zijn. Projecten uitwerken is zwaar. Als je het werk onder elkaar kunt verdelen, scheelt het een heel pak en je hebt een veelheid aan ideeën.

nooit mijn favoriete vak) wist ik het antwoord op de vraag van een leerling niet. Een andere leerling kwam vertellen hoe zij het vroeger had geleerd in de klas. We snapten het allemaal en... de les kon verder. Of die keer dat mijn collega wiskunde mij na een les heel voorzichtig kwam zeggen dat de lokalen erg gehorig zijn en dat ze mijn uitleg gehoord had. Daarna vertelde ze me hoe ik dat onderdeel van wiskunde beter kon aanbrengen.

De eerste ervaringen

We startten op school met PAV in het 3de jaar. Een project duurt drie, maximum vier weken. Daar hoorde telkens een bundel voor de leerling bij: *het openbaar vervoer, popmuziek, gezond eten, op vakantie, de krant, sport en de post*. Het was in de beginperiode keihard werken, en dat blijft het na al die jaren nog. Zoeken naar gepast materiaal, naar allerlei nieuwe werkvormen, een uitstap, een slotactiviteit enz.

Het volgende schooljaar werd PAV ingevoerd in het 4de én in het 7de jaar. De *telefoon, mijn gemeente, ziekte en gezondheid, mode, reclame, televisie, tabak en alcohol, en zakgeld* waren de onderwerpen voor het 4de jaar, *interculturalisme, budget-beheer, organisatiebekwaamheid, vierde wereld, de UNO, emancipatie, en communicatiemedi*a de onderwerpen voor het 7de jaar. Je moest dus van alles op de hoogte zijn. Uit die periode herinner ik mij ook een gevoel van 'projectitis': voortdurend projecten geven en ondertussen materiaal bijeenzoeken om andere projecten voor te bereiden. Op bijeenkomsten met collega's PAV van andere scholen werden er 'ruilbeurzen' georganiseerd waar de bundels druk gewisseld werden.

In de klas verliepen de lessen vrij goed. De leerlingen vonden die nieuwe aanpak best leuk, er was meer interesse. Ook ik vond stilaan mijn weg in mijn nieuwe vak, hoewel... Waar ik al een hele tijd schrik voor had, gebeurde ook. In een bepaalde les over de oppervlaktematen (wiskunde was

Acht jaar later

De toestand op school is, wat PAV betreft, sterk gestabiliseerd. De lesopdracht van de leerkrachten verandert niet meer elk jaar, je kan al eens een parallelgroep geven, er is al heel wat materiaal uitgewerkt.

Zelf heb ik in die jaren, zoals vele PAV-ers, een zesde zintuig ontwikkeld om alles wat ik zie en denk te kunnen gebruiken in een of ander project, bij te houden: krantartikels, jeugdtijdschriften, telefoonnummers, video-opnames, hoorspelen, telefoonnummers van INBEL, de KB-stichting, Infojeugd, alles gaat in käftjes. Dat materiaal is erg belangrijk vòòr je aan de uitwerking van een project begint.

Voor projecten waarvan ik inhoudelijk zelf te weinig afweet, zoals b.v. de vierde wereld, ga ik eerst zelf praten met iemand die in de vierde wereldbeweging actief is vooraleer ik aan de uitwerking begin. Daarna vraag ik me altijd af: wat moeten leerlingen van een beroepsschool daar nu van weten, wat is nodig, zowel inhoudelijk als wat de vaardigheden betreft.

Dan is er de vergadering met de collega's: brainstormen over het onderwerp, het leerplan nakijken, zien wat er reeds aan materiaal voorhanden is, wat nog aangevraagd kan worden. Meestal proberen we dan ook een duidelijke lijn in het project te steken. Wat komt eerst en waarom, wat komt daarna. Op zo'n moment zien we ook wat er nog ontbreekt. Er wordt een taakverdeling

gemaakt, tips voor methodieken, verwerking en teksten worden uitgewisseld. Voor een specifiek onderdeel waar we niet zo goed in thuis zijn, gaat iemand navraag doen bij een andere collega om tips en aangepast materiaal.

Een paar weken later komen we bijeen met het uitgewerkte materiaal. Alles wordt bekeken, besproken, verbeterd, daarna verwerkt in een bundel voor de leerlingen. Daarbij vind ik de lay-out erg belangrijk. Een bundel moet goed gestructureerd zijn, netjes getypt, voorzien van titels en tussentitels, paginanummering, met daartussen de nodige schetsen, grafieken, foto's en kaarten. Het gebruik van een tekstverwerker is hierbij erg handig. Ook wijzigingen achteraf zijn dan makkelijk aangebracht.

Bij het begin van een schooljaar spreken we ook af met de collega's of er nieuwe projecten uitgewerkt worden, welk project wegvalt en wat herwerkt wordt. Zo moet de bundel rond *drugs* bijvoorbeeld dringend aangevuld worden met materiaal over XTC. Dit soort afspraken met de collega's vind ik erg belangrijk want dat hoge tempo van de beginjaren is niet vol te houden!

Moeilijkheden, ook na acht jaar

Een eerste probleem betreft de basisvaardigheden die we in de projecten meegeven. Wat mag de collega van het 5de jaar veronderstellen als gekend na het 4de jaar? Wat doe je met een leerling die pas in het 5de jaar naar onze school komt en nog nooit PAV had? Leerlingen zeggen dat ze iets nog niet geleerd hebben, bij navraag blijkt dat wel het geval. De les over hoofd- en bijzaken die je gaf in een bundel, wordt na het thema samen met de bundel opgeborgen. Daarom gaan wij op school een eigen 'naslagwerk' maken voor de leerlingen. Daarin zullen we alle belangrijke vaardigheden, regels enz. die tijdens een project worden aangebracht maar ook in een volgend project nog gebruikt zullen worden, bundelen:

schrijven van hoofdletters, juiste briefschikking, maken van een schema, procentberekening, oppervlakteberekening, kaart van België, kaart van Europa, een tijdlijn enz. De bedoeling is dat dit naslagwerk elk jaar aangroeit met wat in dat jaar gezien wordt. Je kunt er ook een volgend jaar naar teruggrijpen om iets te herhalen of verder uit te breiden. Op die manier hopen we wat meer structuur aan te brengen en verder te kunnen werken aan wat een vorig jaar geleerd werd, zonder al te veel overlapping.

Het risico voor overlapping is er nog wel met andere vakken. De onderwerpen van PAV zijn zo breed dat vakken als godsdienst, kantoorwerken, bedrijfsbeheer en andere die soms ook behandelen. Soms word je er pas op gewezen door de leerlingen als je volop met je project bezig bent. Alleen duidelijke afspraken met collega's kunnen dit voorkomen.

Ook met het didactisch materiaal (een vast lokaal en voldoende didactische middelen) door het leerplan gevraagd, wil het niet altijd lukken. In onze school wordt wekelijks aan zestien groepen PAV gegeven door acht verschillende leerkrachten. We hebben didactisch materiaal maar niet voor iedereen op hetzelfde ogenblik. We geven de voorrang aan het werken met kleine groepen, eventueel zonder vast lokaal en met minder materiaal. Wel zijn er afspraken nodig. Maar zestien vaste lokalen met al dat materiaal is niet haalbaar.

Een ander knelpunt blijft voor mij nog steeds de didactiek van het vak waarvoor je niet opgeleid bent, in mijn geval wiskunde. Soms wordt er een specifieke bijscholing gegeven voor die groep leerkrachten maar het blijft voor mij het terrein waar ik me het minst veilig voel. Ik heb niet altijd door welke schakel bij de leerling ontbreekt en ik merk dat ik het bij specifieke moeilijkheden niet goed overbreng. Dat is geen prettig gevoel.

En dan de leerlingen. In het vuur van het project vergeet ik soms dat ik met beroepsschoolleerlingen werk. Te dikwijls ga ik ervan uit dat ze zelf materiaal zullen meebrengen, een thema zullen aanbrengen, veronderstel ik dat ze iets weten. Te weinig hou ik er rekening mee dat ze zelden of nooit een krant lezen, radio- of tv-nieuws volgen. Het blijft moeilijk om, zeker in de hogere jaren, projectmatig te werken met leerlingen die zo weinig inbreng hebben. In het 7de jaar los ik het op door soms een 'leesronde' over een bepaald onderwerp te organiseren. We lezen dan in de klas, elk individueel en in stilte, allerlei korte artikels of verhalen over het onderwerp en schrijven na het lezen van elke tekst kort op wat ons het meest opgevallen is, getroffen heeft. In het 5de jaar leest iedereen een boek rond de drugproblematiek. Ik hoop op die manier wat informatie in de groep binnen te brengen en interesse te wekken.

Veel leerlingen denken ook dat je voor PAV niet moet leren. De lessen vinden ze meestal leuk en gezellig. Ze kunnen hun mening geven en er wordt weinig gedoceerd. Als je dan aan het einde van een project een overhoring doet, snappen ze niet wat ze moeten leren. Nu geven wij op school bij elke bundel de doelstellingen mee zodat de leerlingen weten wat ze moeten kennen en kunnen na een project. Ik vind het ook belangrijk dat de leerlingen ervaren dat van hen iets verwacht wordt, dat ze een inspanning moeten leveren die zij aankunnen. Daarom ook dat ik nu, meer dan vroeger, terug taken geef waarin ze het geleerde moeten toepassen.

En dan heb je na die acht jaar ook de slijtageverschijnselen. De creativiteit en het enthousiasme van de eerste projecten is wat afgevlakt. Als ik een mooie film voor de vijfde keer zie, kan ik er moeilijk nog zo ontroerd over zijn als de eerste of de tweede keer. Uitstappen die ik aanvankelijk wel deed, laat ik al eens vallen. Al de praktische regelingen en telefoons voor interviews, uitstappen, tickets voor de trein, huren van

films, uitnodigen van sprekers zijn er soms allemaal te veel aan en vallen, als het te druk wordt, ook het eerst weg...

Toch ben ik na al die jaren blij PAV te kunnen geven en doe ik het nog steeds graag. Het geeft mij en de leerlingen de mogelijkheid om de zaken ruimer te zien dan binnen dat ene vak. We hebben ook allemaal het gevoel dat er veel mogelijk is binnen de lessen PAV en dat is leuk werken.

Waar haal ik het materiaal vandaan?

TIJDSCHRIFTEN

Er zijn een aantal tijdschriften waar ik regelmatig materiaal in vind. Soms is het rechtstreeks te gebruiken, meestal wordt het bewerkt.

Reflector en *Blikopener* (uitgeverij Keesing). Ook al is *Blikopener* bedoeld voor de laatste jaren BSO, toch kan ik er maar sporadisch iets uit overnemen, de teksten zijn meestal veel te moeilijk. Wel gebruik ik de kaarten en allerlei stastieken die erin voorkomen.

Sinds *Topmagazine* (uitgeverij Averbode) een facelift onderging, gebruik ik het ook veel meer in de klas. Het sluit vooral aan bij thema's uit de tweede graad. Maar het inlegblad 'Fladder' dat de actualiteit volgt, gebruik ik vooral in de derde graad.

Actualquarto (uitgeverij Actualquarto vzw, Internationaal Secretariaat, 6280 Gerpinnes) is een tijdschrift dat samengesteld is uit allerlei uittreksels en illustraties van kranten en tijdschriften gebundeld rond een thema. Elke school krijgt één gratis abonnement.

Als ik met kranteknipsels werk, komen die meestal uit *Het Nieuwsblad*. Soms vind ik er ook mooie grafieken of diagrammen in.

KANT EN KLARE BUNDELS

Bij verschillende uitgeverijen verschenen kant en klare bundels rond allerlei thema's. Sommige zijn erg schools, lijken zo uit een schoolboek Nederlands overgenomen, andere bieden materiaal aan waaruit de leerkracht zelf nog kan kiezen. Omdat het leerplan PAV verschilt in het gemeenschaps- en het vrij onderwijs zijn sommige bundels niet in het ene of andere net bruikbaar. Kant en klare bundels gebruik ik wel om inspiratie uit te halen voor de bundels die ik zelf maak. De uitgeverijen *De Gulden Engel*, *Novum*, *De Sikkels*, *Standaard*, *Wolters* brachten reeds uitgewerkte bundels op de markt. Ook het ACW publiceert uitgewerkt materiaal vooral voor de derde graad.

wat bruikbaar materiaal voor het BSO te vinden moet zijn.

In de rubriek 'Idee' van het tijdschrift *Klasse* vind ik telkens nieuwe adressen of uitgaven die me van pas kunnen komen.

Tenslotte bevatten de *leerplannen PAV* van het vrij onderwijs (uitgeverij Licap) bij alle voorgestelde onderwerpen een lijst met geschikt materiaal, telefoonnummers, organisaties, boeken enz. rond dat onderwerp.

Katrien De Vlaemynck
Lange Kroonstraat 177
2530 Boechout

ORGANISATIES

Verder zijn er een aantal organisaties die heel wat materiaal hebben.

De *Koning Boudewijnstichting* beschikt meestal over goed en zeer verzorgd materiaal. Afhankelijk van het thema vind ik ook materiaal bij *INBEL* (de informatiedienst van de overheid), *Info-jeugd* of bij de materialenbank van het *Centrum voor Buitenlandse Werknemers* in Antwerpen (Borgerhout).

Audio-visueel materiaal zoek ik bij de *Wereldmediatheek* in Antwerpen en bij *Bevrijdingsfilms* in Leuven. Werkvormen haal ik uit het nummer rond werkvormen van de *Anne Frankstichting* (Amsterdam) of in materiaal uitgegeven door jeugdbewegingen.

De organisatie *Informatief Spelmateriaal* uit Leuven heeft een aantal spelen uitgewerkt die goed kunnen aansluiten bij sommige thema's en projecten. Ze zijn soms te gebruiken als inleiding, soms als afronding van een project.

Het *Vlaams Ondersteuningscentrum voor de Basiseducatie* heeft een leermiddelen-centrum te Mechelen. Hoewel ik er zelf nog niet geweest ben, denk ik dat ook daar heel